

נוביני קרקובסקיה **Nowiny Krakowskie**

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
ZWIĄZEK KRAKOWIAN W IZRAELU
ASSOCIATION OF CRACOWIANS IN ISRAEL

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
 ת.ד. 17209 תל אביב 69051 lili@lyhaber.com
 cracowassociation@gmail.com
 טלפון: 054-4436366, פקס: 09-9579540

גליון 70, אוקטובר 2012 תשרי תשע"ג

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

70 שנה לאקציית אוקטובר 1942

של משפחות הקרבנות על ידי מילוי נתונים על הקורבנות: שם ושם משפחה, תאריך ומקום לידה, שמות ההורים, שמות בני זוג וילדים, מקום מגורים לפני המלחמה, מידע על מגורים בזמן המלחמה והגירוש.

את השאלון אפשר להוריד באתר האינטרנט של מוזיאון הזכרון של מחנה בלז' בכתובת www.belzec.eu דוא"ל muzeum@belzec.eu
 Muzeum Miejsce Pamięci w Bełżcu
 Ul. Ofiar Obozu 22-670 Bełżec
 tel. (084) 665-2510, fax (084) 665-2511

מוזיאון בלז' מבקש לאסוף מידע על היהודים שנרצחו במחנה המוות הזה, במסגרת "לכל קורבן יש שם". מידע מרוכז כזה לא קיים והנהלת המוזיאון מקווה שמאגר מידע כזה ישמש גם מוסדות מחקר בינלאומיים העוסקים בהיסטוריה של השואה. הנהלת המוזיאון מבקשת, בעזרת בני המשפחה, לאסוף את שמותיהם של הקורבנות, תמונותיהם, סיפור חייהם או מסמכים ומזכרות מהם, ובכך גם להנציח את זכרם.

המוזיאון מבקש את שיתוף הפעולה

פתיתים

זכאותו לקצבה של מי שהיה עובר בבטן אימו בעת רדיפתה - לפי חוק נכי רדיפות הנאצים: לאחרונה ניתן פסק דין בבית המשפט השלום בתל אביב שעסק במי שנולד בסיביר בדצמבר 1941 וטען שהיה בבטן אימו כאשר ברח מאוקראינה עקב התקרבות הנאצים לשם לאחר שפלשו לבריה"מ באותה השנה. לאחר בחינת העדויות בתיק קיבל בית המשפט את הערעור לשם קבלת קצבה לפי חוק נכי רדיפות הנאצים (המיועד כידוע אך ורק למי שעלה לישראל עד 1.10.1953) כיוון ש"בנסיבות אלו איננו רואים לנכון לשלול את גרסת העורר כי הוריו שהו באוקראינה עד להגעת הגרמנים ביולי 1941 ובעת בריחתם משם הוא היה עובר ברחם אימו".

50 צאצאים של קציני אס.אס. וורמכט השתתפו ב"מצעד החיים" שעבר בין מחנות המוות על אדמת פולין: אושוויץ-בירקנאו, טרבלינקה, בלז', מיידנק וסוביבור. היוזמה לארוע היתה של ארגונים נוצרים אוונגליסטים המסייעים לניצולי שואה, ויחד עמם צעדו גם נציגים מישראל.

ארגון יוצאי קרקוב בישראל מודה לוועידת התביעות על תמיכתו הכספית בארגון, תמיכה המאפשרת לנו המשך פעילות לשימור המורשת.

שופץ בית הכנסת בדומברובה טרנובסקה

מגוונות, גם תערוכה מיוחדת העוסקת ביהדות, תנועת החסידות וההיסטוריה של בית הכנסת.

עם פתיחת המקום המחודש, נאלץ ראש העיר להדוף את טענות התושבים המקומיים שהתלוננו על השקעת כסף בשיפוץ האתר, כשבעיר אין יהודים כלל. במקום סמוך נתלה שלט חוצות ועליו הכתובת: "ליהודים יש בית כנסת והחברה שלנו לא קבלה כסף" ובדף פייסבוק נכתב "האם במימון של שיפוץ בית הכנסת צריכים לשאת רק הפולנים, או אולי גם היהודים והגרמנים?"

עלות השיפוץ הגיעה לכ-10 מיליון זלוטי, מהם כ-6 מיליון זלוטי נתרמו על ידי האיחוד האירופאי.

באביב האחרון הושלם שיפוץ מקיף של בית הכנסת בדומברובה טרנובסקה, פרויקט שארך למעלה מחמש שנים. בית הכנסת הנחשב לפנינה ארכיטקטונית, נבנה מחדש בסוף המאה ה-19, ספג נזקים קשים במלחמת העולם הראשונה, ונהרס לחלוטין במלחמת העולם השנייה.

המבנה המקורי התנשא לגובה שלוש קומות והכיל אולם תפילה מרווח ועזרת נשים בקומה השנייה, ובארבע פינות המבנה נבנו מדרגות בתוך חללים דמויי צריחים.

הבנין המחודש שומר על המבנה המקורי ומשמש מרכז עירוני תרבותי וכמוזיאון מקומי שבו, לצד תערוכות

שלט חוצות "אמור אמת: ליהודים יש בית כנסת, והחברה שלנו לא קיבלה כסף!"

במחנה פלאשוב

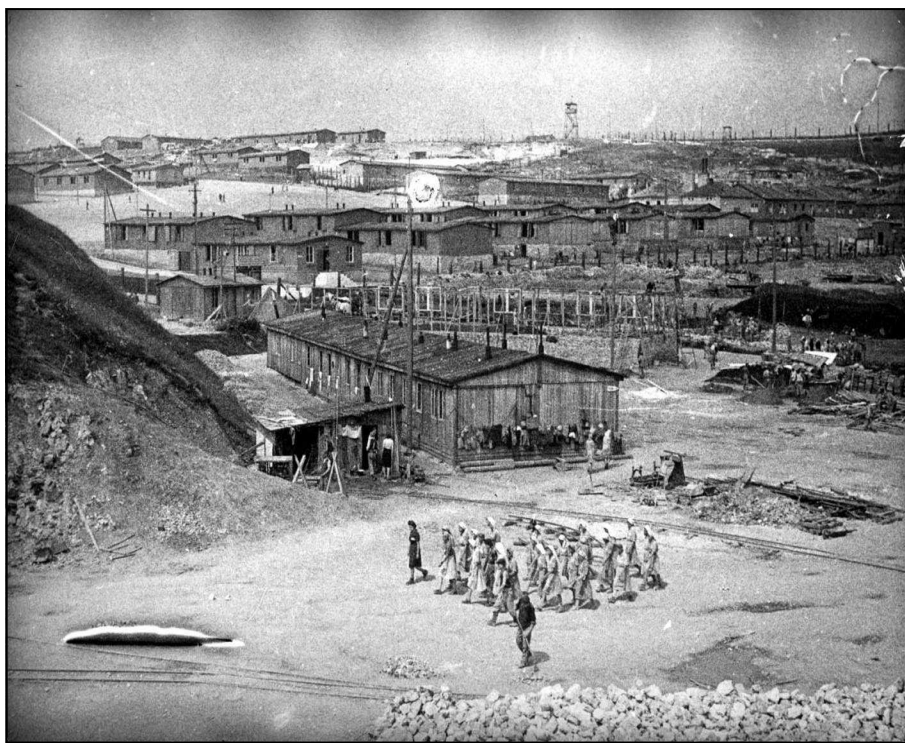
שנות הסבל, תלאות הגטו והמחנה, נתנו אותותיהם בבעלי. עוד בראשית 1943, כאשר הועברנו למחנה, החל סובל (ממחלת הפורונקולוזה), גופו התכסה פצעים מוגלתיים, סבלו היה גובר בלילות מחמת השכיבה על מצע-הקרשים הקשה. השעות המועטות, שהיו מיועדות למנוחה. עברו עליו בייסורים.

בעזרת אנשים טובים הצלחנו להכניסו ל"רוויר", הריהו "בית-החולים" שבמחנה. רופא-אסיר, אמר לי שמצבו מסוכן. שיניו נשרו והלכו בזו אחר זו. הרופא אמר שישנה דרך אחת להצילו על ידי פיתוח תרבית מהפרשה המוגלתית של פצעיו והזרקת החומר לגופו, דבר זה עשוי לחסנו. אבל בתנאי המחנה אין זה אפשרי, כי ה"רוויר" אינו מיועד לריפוי החולים, כי אם להשמדתם. לימים נודע לי שהיו מזריקים שם לחולים זריקות מוות.

פעם בצאתנו לעבודה מחוץ למחנה, סיפר שוטר כי המיתו את כל החולים בבית-החולים. דעתי כמעט נטרפה עלי. בקשתי את נפשי למוות. בשובי למחנה, רצתי כל עוד כוחי בי לבית-החולים. בבלוק המרוקן מצאתי את בעלי עם עוד חולה אחד בלבד. כל השאר נשלחו למשרפות. בעלי והניצול השני היו היחידים שלא סבלו ממחלה מדבקת, לכן השאירו אותם.

ידעתי שמחלתו של בעלי מסכנת את חייו בבל המובנים. החלטתי לפעול כל עוד ידי משגת. ביקשתי מהרופא שיתן לי את החומר המוגלתי לפיתוח התרבית, ושלחתיו על-ידי מקשר פולני אל מעבדה בעיר. כעבור יומיים קיבלתי את זריקות-החיסון בשבילו. הוצאתי את בעלי החולה מה"רוויר" והרופא היה בא בהסתר לבלוק שלו ומזריק לו את הזריקות. הכנתי תחבושות מכותנתי והייתי מחליפה לו מדי ערב את התחבושות ורוחצת את פצעיו. לאט לאט החלו פצעיו מתרפאים, בהשאירם צלקות בגופו.

בזמן הסלקציה בחודש מאי התייצב בעלי יחד עם כל שאר הגברים לבדיקה "רפואית". בחוץ היה עדיין קר. שעות ארוכות נאלצנו כולנו לעמוד ערומים באוויר הצונן. מחמת הצינה הכחיל עור גופו של בעלי והצלקות בלטו באדמומיותם. שוב פעם הגיע תורו. הוא עבר בשלום את הסלקציה ונשלח לבלוק ללבוש בגדיו, לפתע נקרא מחדש, הרופא-הרוצח התבונן בצלקות

קבוצת אסירים צועדת על רקע הצריפים במחנה פלאשוב

ומבריק. ממש קשה היה להאמין שבתוך גוף יפה זה שוכנת נפש אפלה רצחנית, שכדוגמתה עוד לא ברא השטן. שמה הלך לפניו. עוד בטרם נכנסה לתפקידה כמפקחת על מועדון הילדים הגעתנו השמועה שהיא מומחית להשמדת ילדים.

בשבועות המעטים שהילדים נמצאו במועדון, היו רחוצים ושבעים והתרוצצו בגינה בחזית המועדון, חזר להם צלם הילדות. לחייהם הנפולות והחוויות העלו צבע... הפחד נעלם מעיניהם - הם הפכו שוב להיות ילדים.

אור ליום ה-13 למאי עמדנו כדרכנו במסדר הבוקר. בנתיב-המוות, השביל שהוביל לשער האחורי של המחנה, דרכו היו מוציאים את הנידונים לכליה, עמדו הכן מכוניות-משא. הרמקולים השמיעו שירי-ילדים. ראינו כיצד מובלים הילדים מן המועדון בכיוון המשאיות. משורותינו הוצאו כל אלה שנרשמו כבלתי-כשירים לעבודה קשה. במרחק מה עמדה רוחצת-הילדים היפהפייה וניצחה על המלאכה. היא האהילה בידה האחת על עיניה, כדי שקרני השמש העולה לא יפריעו לה להזין את עיניה במחזה. גם בעלי הוצא מן השורות והובל לכיוון המשאיות שיצאו ישר למשרפות אושוויץ.

(המשך בעמוד הבא)

שעל גופו ודן אותו למוות.

באותה תקופה נמצאו במחנה קרוב לשלוש מאות ילדים. הם הוברחו דרך שער המחנה בדרכים שונות. על פי רוב הרדימו ההורים את ילדיהם, הכניסו אותם ישנים לחבילותיהם ובדרך זו העבירו אותם דרך השער. היו גם כאלה שתמורת תשלום גבוה סידרו עם העגלונים הפולניים להעביר אליהם את הילדים מן העיר בין החבילות שבעגלה. לשוטרים ולנושאי-תפקידים אחרים הייתה זכות להביא את ילדיהם למחנה.

יום אחד נתבשרנו כי מקימים בית ילדים מיוחד לילדי המחנה. כדרכם במרמה. הכריזו הרוצחים שהם רוצים להקל על ההורים היוצאים לעבודה וליצור תנאים נוחים יותר לילדים המסכנים, המופקרים והעזובים לנפשם, שעה שהוריהם נמצאים בעבודה. ניתנה פקודה להעביר את הילדים למועדון המיוחד שהוקם למענם. היה זה בלוק חדש, מצוחצח, מלא אויר ואור. בחזית הבלוק סודרה אפילו גינה למשחקים עם כרי-דשא וערוגות פרחים. היו בין הפעוטות שהייתה זו להם הפעם הראשונה בחייהם שראו צורתו של פרח. מטפלות מיוחדות הועמדו לרשות המועדון. היה זה באביב 1944.

באותם ימים הגיעה למחנה אשת אס. אס. חדשה. הייתה זו אישה יפהפייה בעלת-גזרה דקה ושער חלק

במחנה פלאשוב (המשך מעמוד קודם)

מאז שרשמו את בעלי כבלתי-כשיר לעבודה קשה, ידע שימיו ספורים. ערב, במשך שבוע ימים, היה נפרד ממני. היה מנחם אותי ומחזק את רוחי. - את חייבת להישאר בחיים! - היה אומר לי - את מוכרחה להבטיח לי שתאבקי על חייך בכל כוחותיך. בחוץ מחכות לך הילדות.

הוא היה מדבר ארוכות גם עם סאבינה, בת אחותי בת התשע עשרה. היה אומר לה, כי נעוריה יוסיפו לה כוח להתגבר על הסבל והייסורים, ביקש ממנה שתהיה לי לסעד ושתיודדני אחרי שייקחו אותנו ממני.

שאלתיו מדוע עזב אותו הרצון והכוח להמשיך במאבק - הוא ענה לי שיש לו הרגשה כי לא יצליח להימלט מגורלו. דבריו - "את חייבת לחיות, הילדים זקוקים לך" - ליווני לאורך כל דרך הייסורים שלי.

דומיית-אבל השתררה במחנה. ליווינו את יקירינו במבט פרידה אחרון. אפילו להתקרב אליהם לא הורשינו. הם יצאו לדרכם האחרונה.

במחנה נותרו 20 ילדים, היו אלה ילדיהם של שוטרים ובעלי-תפקידים, להם הייתה אפשרות להסתיר את ילדיהם בעוד מועד, הם החביאו אותם. במשלוח זה נשלחה למוות גם מפקחת הבלוק שלי. אישה יפת-נפש זו הייתה מן הבודדות שלא ניצלה לרעה את השררה המדומה שניתנה בידיה. להפך, ככל שהשיגה ידה, השתדלה

לעזור לאחיותיה לצרה. בתוקף תפקידה לא הייתה חייבת להתייבב למסדר הבוקר, הייתה לה הזכות להישאר בתוך הבלוק. אולם לבה הרגיש כי בחוץ מתרחשים דברים איומים. היא לא יכלה להישאר במקומה והציצה מבעד פתח הבלוק לראות מי ומי בין הנידונים למוות. הרופא הרוצח הבחין בה ופקד לצרפה לטרנספורט.

במחנה פלאשוב שהו פושעים פליליים רבים. לפי הסימון שעל מדי האסירים שלהם אפשר היה להבחין בסוג פשעיהם: משולש אדום היה סימן היכר לרוצחים; ירוק - שודדים; סגול - עבריינים פוליטיים. את הפושעים הללו מינו הרוצחים לראשי-בלוקים ומפקחים במקומות העבודה. השתייכותם לבני "הגזע העליון" העניקה להם את הזכות להתעלל בנו כאוות-נפשם, בלילות היו מתפרצים לבלוקים של הנשים. מושכים באכזריות את הנערות היפות ביותר מיצועיהן ומחללים את כבודן לעיני שאר דיירות הבלוק.

לבסוף הגיע תורנו. המחנה עמד לפני חיסול. ואנחנו, האלפים המעטים שנותרנו לפליטה, עמדנו להישלח למקומות בהם מצאו מותם יקירינו. תפרתי מעילים משמיכות בשביל בת-אחותי ובשבילי. מישחו נתן לי במתנה זוג נעליים. חילקו לנו מצרכים לדרך. המחסנים נפתחו לרווחה אבל השודדים הספיקו לרוקנם תחילה.

קיבלנו פירורים בלבד. הצידה שקבלתי לדרך הכילה כשני קילו אבקת-חלב. קצת ריבה וכיכר לחם. הרכבת עמדה הכן ליד שער המחנה. אנשים נדחפו לתוך הקרונות, איש לא ידע לשם מה ולאן, אבל כל אחד רצה להיות בין הראשונים.

הקרונות הראשונים יצאו לשטוטהוף, הרכבת הגיעה עד לחוף הים ושם העלו את האנשים על ספינות, בדרך הטביעו אותם. בת אחותי לא נתנה לי להידחף קדימה. - מה יש להידחף - טענה - נספיק. לא רציתי שיפרידו בינינו ונשארת בקרבתה. ולא ידעתי אז שהודות לכך ניצלנו. נכנסנו לקרון האחרון אחר כמה ימים של נסיעה איטית הגענו לאושוויץ. היה זה בסוף נובמבר 1944.

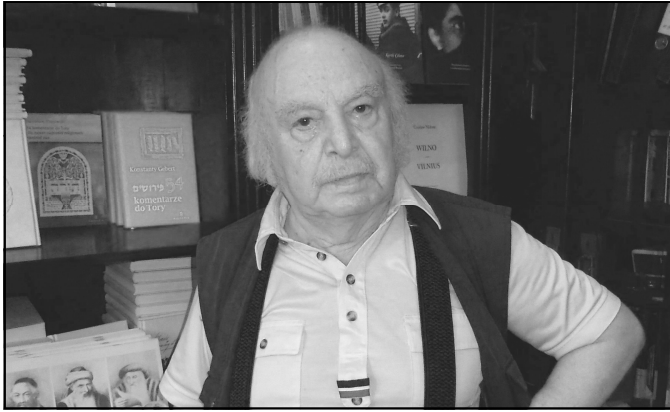
מבעד לסדקים בקרון שלחתי מבט אחרון לכיוון קרקוב, נפרדתי בלבי מבנותי ובקשתי מהן מחילה על שאני עוזבת אותן לנפשן. מלמלתי לעצמי: - לעולם, לעולם לא אראה עוד את בנותי היקרות ... בבוקר סתיו אפרורי נתגלה לעינינו שער מחנה המוות ומעליו התנוססה הכתובת: "העבודה משחררת".

ברטה פודרבר,
מתוך "האשה בשואה",
אסף וערך: יהושע אייבשיץ

דגם מחנה הריכוז פלאשוב, בביצוע יוסף באו;
נתרם על ידי ארגון יוצאי קרקוב בישראל למוזיאון "יד ושם"

הכליזמר האחרון

ביום רביעי שעבר, ב-12 בצהריים, בא ליאופולד קוזלובסקי לבית הקפה הקבוע שלו – כליזמר הויס – ברובע היהודי של קרקוב. כמדי יום הוא הזמין משקה צונן והתיישב ליד השולחן ששמור לו.

קוזלובסקי, שמציג את עצמו כבן 88 (לפי חבריו ומקורות אחרים הוא בן 94), הוא אושיה תרבותית בפולין. "הכליזמר האחרון" מכנים שם את המוזיקאי היהודי, שעבר לגור בעיר השניה בגודלה בפולין מיד בתום מלחמת העולם השנייה ולא עזב אותה מאז. "המוזיקה הצילה את החיים שלי", הוא אומר. "הייתי במחנה ריכוז, בגטו וביער. המוזיקה נתנה לי כוח. היטלר השמיד את היהדות, אבל לא את המוזיקה. היא חיה. חיה לנצח."

חרף גילו והתלאות שעבר בשואה, שבה איבד את משפחתו, הוא ממשיך לנגן, לא כתחביב אלא כמקצוע. השנה כבר הופיע במדרד, ונציה, ברלין וטולוז. השבוע היתה לו הופעה בלבוב. גם בישראל כבר ניגן, לפני ארבע שנים. על חברי הלהקה שלו הוא אומר ש"הם לא יהודים, אבל יש להם יהדות בלב. הם שרים עם טעם ועם דם יהודיים. לימדתי אותם לשיר ביידיש."

בהופעות שלו ממלאים את האולמות פולנים, שמגלים בשנים האחרונות עניין מחודש בתרבות היהודית. עדות חיה לכך ניבטת מכל פינת רחוב ברובע היהודי של קרקוב, שבו קרויים בתי קפה בשמות עבריים ומוזיקה יהודית מתנגנת בפאבים ומסעדות. האם הוא רואה עתיד ליהדות בפולין? "עתיד יש, אבל אין יהודים", הוא אומר.

לפני השואה פעלו במזרח אירופה אלפי כליזמרים – נגנים יהודים נודדים שהופיעו באירועים שמחים ועצובים במעגל החיים היהודי. היום יש אמנם תחייה של הסגנון המוזיקלי הזה, אך כליזמרים אמיתיים, כאלה שניגנו עוד לפני המלחמה, כמעט אין בנמצא. מהבחינה הזאת הכינוי שדבק בקוזלובסקי, הכליזמר האחרון, משקף את המציאות. "אני הכליזמר האחרון שנשאר אמיתי ועם נשמה יהודית", הוא מסביר. "האחרים הם חדשים, עם אקורדים והרמוניה אחרת. מוזיקאים שמתיימרים להיות כליזמרים, אבל עושים מוזיקה מודרנית ודיסקו", הוא אומר ומוסיף ש"מוזיקה יהודית אמיתית היא לא מנגינה, אלא סיפור. הסיפור של מה שבלב. מהתלמידים שלו, מוזיקאים צעירים בקרקוב, הוא דורש להרחיק את ספרי התווים ולקרב את כלי הנגינה. "התווים במוזיקה יהודית הם בלב", הוא אומר, "הלב יאמר להם איך לנגן."

כשפוגשים את קוזלובסקי קשה להאמין שמאחורי האיש השמח, הסגנוני ומלא החיים הזה מסתתר סיפור חיים כל כך עצוב, קשה ומפותל. קוזלובסקי, ששם ילדותו היה פולדק קליינמן, נולד בשנת 1918 בעיירה פרמישלן (פשישלן בפולנית) ליד לבוב, שהיתה אז בשטח פולין והיום נמצאת באוקראינה. סבו, פסח, היה נגן כליזמר מפורסם. גם אביו צבי ו-11 אחיו – דודיו של קוזלובסקי – היו מוזיקאים. "הם הופיעו אפילו בפני הקיסר פרנץ יוזף", הוא מתגאה. בלהקה של אביו היו חברים בין היתר שוחט שניגן במצלתיים, חייט שניגן בקלרינט ומורה למחול שניגן בתופים.

אחיו של קוזלובסקי, יצחק-דולקה, היה כנר מחונן. "לו היה חי היום, היה בעל שם עולמי", הוא אומר. כשהיו נערים, הוא מספר, זכה דולקה במקום הראשון בתחרות מוזיקאים של כל מחוז לבוב. קוזלובסקי הסתפק במקום השני. ערב מלחמת העולם השנייה חיו בפרמישלן 3,500 יהודים, שהיו מחצית מאוכלוסיית העיירה. בספטמבר 1939, לאחר חלוקת פולין בין גרמניה ורוסיה, היא הפכה

להיות חלק מאוקראינה הסובייטית. ב-1941 מספר היהודים בה כמעט הוכפל, לאחר שיהודים רבים נמלטו אליה מאימת הנאצים. ביולי באותה שנה נכנס הצבא הגרמני לעיירה ובתוך ארבעה חודשים הוקמו באזור מחנות עבודה. שנתיים לאחר מכן, בסוף מאי 1943, הוכרזה העיירה "יודנריין" – נקייה מיהודים.

קוזלובסקי, אביו ואחיו ברחו מהעיירה עם כניסת הגרמנים והצטרפו לחיילים הרוסים שנסוגו מפני הנאצים. אמו נשארה בעיירה כי סברה שהגרמנים לא יפגעו לרעה בנשים. הם הגיעו עד פאתי קייב והתחבאו בבית קברות. "בתוך הקברים ממש", אומר קוזלובסקי.

לילה אחד זיהה אותם סיור של אנשי אס-אס. "אבא שלי ביקש מהם רשות לנגן משהו לפני שיהרגו אותנו. לאט לאט ראית איך הרובה שלהם יורד למטה. הגרמנים לא יכלו לירות בזמן המוזיקה", הוא מספר. הם חזרו לעירם. בנובמבר 1941 הורה הגסטאפו לכל היהודים הבוגרים להיאסף בכיכר. "אבי הלך יחד עם עוד 360 יהודים", הוא מספר, "הובילו אותם לעיר וירו בכולם."

אמו נרצחה זמן מה לאחר מכן, כשהסתתרה באסם. בין קיץ 1943 לחורף 1944 קוזלובסקי ואחיו הצטרפו לפרטיזנים והסתתרו ביערות. בהמשך נרצח גם אחיו. "הלכתי לכפר להביא אוכל. הוא נשאר בבונקר ביער. פושעים אוקראינים דקרו אותו בסכינים ובכידונים", הוא נזכר. קוזלובסקי המשיך לנגן גם בשואה. בחודשי המלחמה שהה בכמה מחנות עבודה באזור לבוב. בקרוביצה נתן לקצין נאצי שיעורים בנגינה באקורדיון בתמורה למזון. ביאקטורוב אילצו אותו הנאצים לחבר מנגינה, "טנגו מוות", לדבריו, ולנגן אותה בעת שיהודים הובלו אל מותם. גם ביערות הוא ניגן, כפרטיזן. "נשאתי אקורדיון לצד הקלצ'ניקוב", הוא אומר.

אחרי המלחמה התיישב בקרקוב, התחתן ונולדה לו בת. במשך 23 שנה היה המנהל המוזיקלי והמנצח הראשי של תזמורת שהקים בצבא הפולני, שבו התקדם עד דרגת קולונל. בשנת 1968 נושל מתפקידו בידי המשטר הקומוניסטי. אחר כך עבד כמנהל מוזיקלי של התיאטרון היהודי בוורשה, ניהל להקה של צוענים, כתב מוזיקה לסרטים ולמחזות ואף שיחק ב"רשימת שינדלר".

"אני מרגיש כאן טוב מאוד", הוא מסכם. "אני מפורסם, כולם יודעים מי זה ליאופולד קוזלובסקי – מהנשיא ועד לתינוק. יש לי הכל. יותר מלגיוס". איך מרגיש יהודי בגילו, ניצול שואה, שחי בפולין? "באדמה הזו שוכבים אבי, אמי, אחי – כל המשפחה שלי. אני לא יכול לעזוב אותם", הוא מסביר, ונדרש לביטוי בגרמנית שפירושו המילולי הוא "אסור לעקור עצים ישנים". עד מתי תמשיך לנגן, אני שואל. "המוזיקה היא הנקמה שלי. היא חיי. אני מתכוון להמשיך לנגן עד הדקה האחרונה."

עופר אדרת, "הארץ", 21.9.2012

עוד על הפוגרום בקרקוב

שנת 1945. קיץ. נתנו למכוניות נושאות נשק להתקדם לפנינו ונעצרנו על ידי בית קפה לסעוד את לבנו. היינו ארבעה קצינים מהצבא האדום. המלחמה התקרבה לקיצה. מצב הרוח היה מרומם. היום היה רך ונעים. הבירה היתה קרה והקינח טעים. דממה וקריירות שררו בבית הקפה. שוחחנו על סיומה הקרוב של המלחמה, העלינו זכרונות על נשים, על ילדים, קרובים. חלמנו על הבית, על מקצועות של ימי שלום...

לקפה התפרצו בהולים שני יהודים והתחילו לוחשים דבר מה באזני בעל הבית שעמד מאחורי הדלפק. מאחורי הפרגוד הפנימי של בית הקפה נשמע קול בכיה של אשה. הלחישה הפכה לשיחה בקול רם. בחוץ, ליד החלונות החלו אנשים לחלוף בריצה. כולו אדום, רועד מפחד, ניגש בעל בית הקפה אל שולחננו, כשהוא פוקר אצבעות ידיו מהתרגשות, ופנה אלינו: רבותי הקצינים, פה בשוק מאחורי הפינה התנפלו על בית הכנסת... מכים יהודים, וכי גם בחסות שלטון הסוויאטים יכולים לפרוע פרעות ביהודים?

יצאנו לראות. רחבת השוק היתה גדושה בני אדם. קשה היה למצוא דרך מעבר. מתוך ההמון פרצו יהודים ורצו לכל הצדדים. על המדרכה היה מוטל בחור וראשו פצוע. מעל לקול המון – קול צווחה: "היהודים רצחו את ילדינו". ליד בנין בית הכנסת התקהלות פורעים. את המשטרה אין רואים...

כמה יריות באוויר מארבע אקדחים והפורעים התחילו להתפזר, כעכברים בהרגישם בחתול המתקרב. הדרך אל בית הכנסת היתה פנויה. לקראתנו צעד ישיש וזקנו תלוש... פצעים בשוליות דם... ספר תורה קרוע... זגוגיות מנופצות בחלונות... רהיטים שבורים – תמונה מוכרת היטב של פרעות.

כעבור כמה דקות הופיעה יחידה של המשטרה הפולנית. אחריהם מכוניות של עזרה ראשונה עם רופאים. ייללו צופרי הגייפים של מפקדת העיר. הרחבה התרוקנה. דממה מוזרה השתררה מסביב. בדומיה חרק חלון שנעקר למחצה מציריו. על המדרכה נצצו שברי זכוכית, האדימה שלוליות דם שנקרש...

בלשכה רחבת הידים של המפקד הצבאי של העיר קרקוב – התרומם כנגדם המפקד, בדרגת שר-גדוד. לאחר אמירת שלום, הצגה הדדית וסיפור מעשה קצר, שמעתי את קולו השלו, השקול, המדגיש את האות "או" כבן הוולגה: "כל זה, כמובן, צודק ויפה, חבר קצין, אך אין לשכוח כי אורחים אנו פה ואין אנו רשאים להתערב בענייניהם הפנימיים. זה אלף, בית, אתם נוסעים לצורך משימה ידועה ולהזניחה ולפנות לדברים צדדיים – אינו חוקי. הנוהג של הצבא האדום ממליץ על כך. גימל, בשביל התפרעויות כאלה יש לנו משטרה צבאית – ועד כמה שידוע לי אין זה מתפקידם של מהנדסי חיל השריון."

ולאחר שהייה קצרה הוסיף ואמר: "אני נאלץ למסור על כך הודעה למפקדיכם הישירים, על מנת לתבוע אתכם לדין."

התפרסם בעתון "דבר", 23.1.1953

רומן יאגלו-יגל לבית ריטר, שהיה מפקד בית הספר לקצינים בקרקוב לאחר סיום המלחמה כותב בספרו על הפוגרום, וכך הוא נכתב:

"רומן בא לעזרתם של בני דתו גם במהלך הפוגרם בקרקוב באוגוסט 1945. בימים ההם רומן אירח את חברו מבית הספר לקצינים, לודוויג קופינסקי. הלה הגיע מוורשה והתעתד לשהות בקרקוב כמה ימים. קופינסקי היה שלישו של מפקד האוגדה השלישית, הגנרל קינביץ', והאחרון נסע למוסקבה.

לודוויג הגיע לקרקוב ברכבו של הגנרל כדי לבקר את חברו לנשק. השניים ישבו ברוגע בבית קפה במרכז קרקוב, ולפתע שמעו רעש. הם הצליחו לראות את הפושעים אשר שברו את חלונות הראווה בחנויות הסמוכות, גנבו מהן והיכו יהודים – הן את הסוחרים מהחנויות, הן את הרוכלים הזעירים ברחוב.

רומן טלפן מיד אל בית הספר לקצינים, אשר הוא פיקד עליו, ועד מהרה הגיעו למקום מניין של חניכיו. יחד עם כוחות המשטרה שהגיעו, רומן לקח חלק בהשלטת הסדר.

מתוך: "הלוחם בשלושה צבאות" מאת מיכאל רינסקי, עמ' 59

אמי, פליציה אימרגליק ז"ל

אמי, פליציה אימרגליק, בת הנריק וסלה, לא ספרה לנו דבר, למרות שכבר ב-1949 מסרה עדות למכון ההיסטורי בקרקוב. 65 שנה חלפו, והעדות הגיעה ל"יד ושם" ומשם, בסופו של דבר, נמסר העתק ממנה לאחי אדם ולי. עד היום לא ספרתי בפומבי על זכרונותיה של אמי. היום, במסגרת הנושא "במקום שיש בו צל יש גם אור", אני מתמודדת לראשונה עם זכרונות אלה.

בזכרונותיה מספרת אמי על תחילת ההתארגנות של קבוצות נוער מזרמים שונים, חלקן היו תנועות ציוניות, שחבריהן עברו הכשרה במטרה לעלות ארצה עוד לפני מלחמת העולם השנייה. באותה תקופה הכירה אמי איש מחתרת, חבר של אחיה. שמו היה לבקוביץ (לצערי אמי לא ציינה את שמו הפרטי) ונישאה לו.

באחד הימים נתפסה אמי והובאה לבית הסוהר, כשברשותה מספר תמונות משפחתיות, וכשנשאלה: "מי נמצא בתמונות?" ענתה: "הם כבר לא יזיקו לכם, כולם כבר נמצאים באשוויץ". ולשאלה: "מי עשה לך את הניירות?" השיבה: "גם הם כבר לא בחיים". בחוצפה שלה היה המון אומץ להגן על אחרים.

כשאמי מסרה את שם משפחתה, אימרגליק, שפרושו 'בעלת מזל', השוטר חייד בלגלוג "הפעם את בביש מזל". אמי ענתה: "אין לדעת". וזה אומר שהתקווה אצלה לא

נעלמה מעולם. למחרת פגשה את בעלה שהובא מפלשוב. כשעבר ליד תא, ורצה לתת לה ככר לחם, סרבה לקחת את הלחם ואמרה שזה יעזור לו יותר. הוא אמר שכנראה הוא לא ידקק לו. וזאת היתה הדרך שלו להיפרד. מאז הם לא נפגשו יותר.

מבית הסוהר נלקחה אמי לאושוויץ, ושם עברה תלאות עד שהצליחה להתברג לקבוצה של אסירות מפולין. אלה הנהיגו ביניהן כללים אשר שמרו עליהן, ונועדו לשמור על אנושיותן: לא היו קטטות, מריבות וגניבות, לא נתנו סיפוק לגרמנים בכך שלא היו מלקקים סירים. בעת צרה הן עזרו האחת לשניה, ולפחות בשני מקרים, ספרה אמי, הם הצילו חיים. כשאימי חלתה בטיפוס, והרי רובם מתו ממחלה זו, הביאו לה חברותיה מרק. אמי ביקשה שאת המרק יתנו לחולה אחרת, שלדעתה זקוקה לו יותר ממנה. ועוד, לאמי היתה חברה מהגימנסיה, חברה שהיתה צולעת. בעת הסלקציות היו החברות תומכות בה משני צדדיה, וכך הצילוה.

ניצולי השואה הינם דוגמה לנחישות ולמאבק יום יומי על חייהם, נצחון הנפש על כל המכשולים שהם חוו במהלך כל שנות המלחמה, והם, בהשרדותם, מהווים את האור ומאירים את הצל. נצחונם בבניית חיים חדשים בארצם.

אירנה וימן

הציירת הקרקובאית אננה אייגר

לא הצליחו להוכיח שהיא יהודיה ושיחררו אותה, אירוע שהיה נדיר ביותר.

וכך שרדה דודתי את הכיבוש הנאצי, עד שנכנסו הרוסים ללבוב. לפני כיבוש העיר, הם הפציצו אותה ואנשים חיפשו מקומות מסתור בטוחים כמו מקלטים ציבוריים.

הניה יחד עם בת-הדודה של בעלה, מריניה, הסתתרו באחד ממקלטים אלו. הבית שבו הן גרו היה מרוחק מהעיר. כשהרוסים נכנסו ללבוב, מריניה החליטה לחזור מיד הביתה, משום שהשאירה שם חתולה סגורה מספר ימים. דודתי ביקשה לחכות זמן מה, עד שהעניינים יסתדרו, משום שהיה די מסוכן להסתובב בחוץ. למרות זאת מריניה לא הסכימה, ואמרה שתלך לבד גם במידה והניה תחליט להישאר. להניה לא הייתה ברירה היות ומריניה הצילה את חייה, ולכן הצטרפה אליה. כשהן הגיעו לבית, הן מצאו את כל החלונות מנופצים והחתולה כנראה ברחתה.

לפתע הופיע חייל רוסי בתואנה שהוא חייב לבדוק אם בבית לא מסתתר חייל גרמני. אבל בפועל, המטרה שלו הייתה שונה לגמרי. ידוע היה שהרוסים היו 'משוגעים' על שעונים, המוצר שכמעט ולא היה בנמצא בזמנו ברוסיה. החייל הרוסי בדק את כל הבית, הבחין בשעונים על ידיהן של שתי הגברות, דחף אותן למרתף, שלף שני אקדחים וירה בהן בו-זמנית. מריניה נהרגה במקום והדודה שלי רק נפצעה. הכדור חדר לפיה ויצא מאחורי הראש. היא העמידה פני מתה. החייל הוריד את השעונים מהידיים של שתיהן וברח. עבור שני שעונים היה כדאי להרוג שתי נשים!

זהו סיפור על דודתי אננה (הניה) אייגר מבית לנדאו, שהתגוררה בקרקוב לפני המלחמה, כמו יתר בני משפחתי. דודתי, אחותו של אבי, הייתה ציירת במקצועה.

בזמן מלחמת העולם השנייה ברחת עם בעלה לעיר לבוב. את בעלה תפסו הגרמנים ברחוב מייד עם הגיעם לעיר והרגוהו. הדודה נותרה לבדה ועברה לגור, עם מסמכים מזויפים בשם אננה זגורסקה, אצל בת-הדודה של בעלה מריניה, אלמנה שהתגוררה בלבוב. מריניה התנצרה עוד לפני המלחמה כדי להתחתן עם איש קתולי. עצם העובדה שהיא הסכימה להחזיק את הניה בביתה היה מעשה אמיץ, כי אילו היו תופסים אותה נותנת מחסה ליהודיה, היו הורגים גם אותה. היא לימדה את הניה את כל התפילות, היות וזה היה המבחן הראשון שערכו הגרמנים במידה ותפסו מישהו. הן הלכו כל יום ראשון לכנסייה ואף אחד לא חשד שהניה היא יהודיה.

דודתי הצליחה לקבל עבודה במכון שייצר חיסון נגד מחלת הטיפוס שהועברה באמצעות כינים. לאנשים שעבדו במקום זה הצמידו רשתות עם כינים, שמצצו דם שהיה חיוני לחיסון. במקום זה עבדו הרבה אנשי רוח – רופאים, פרופסורים ואומנים והניה הייתה בחברה טובה. בנוסף, היא השיגה מסמך רשמי (Arbeitskarte) המאשר שהיא עובדת, דבר שהיה חשוב להצגה לגרמנים, במידת הצורך.

לדודתי היה "מראה טוב" וניירות תקינים, ובכל זאת תפסו אותה הגרמנים יום אחד ברחוב והובילו אותה לגסטפו. היא לא התבלבלה, דיברה פולנית שוטפת, התנהגה בטבעיות ובהתאם לדרישתם של הגרמנים אמרה את כל התפילות. הם

הניה, פצועה ומדממת, הצליחה לצאת מהמרתף, ובעזרת אנשים ברחוב הגיעה לבית-חולים, שם נותחה. מכיוון שבבית-החולים חסר היה ציוד בסיסי, נאלצה הניה ללכת ולקנות בעצמה חומר הרדמה ותחבושות. היא יצאה מהפציעה בשלום.

ב-1946 חזרנו, הורי ואני, לקרקוב מרוסיה, מקום בו למזלנו הרב עברנו את המלחמה. גם הניה חזרה לקרקוב. המפגש איתה היה מאוד מרגש, מהול בשמחה ובעצב. שמחה על כך שמצאנו אחת את השניה ועצב בשל כל החוויות הקשות שעברנו והאובדן של יקירינו. קרובים רבים ניספו בשואה וביניהם סבתי, שהייתה אמם של אבי ושל הניה.

לאחר זמן קצר היגרנו יחד לריו-דה-ז'ניירו שבברזיל. שם התפרנסה הניה מצביעה על אוהלים ובזמנה הפנוי עסקה קצת בציור. כמה מתמונותיה אף הוצגו בתערוכות.

דודתי הניה נפטרה ב-1999, בגיל

96.

אלינה דנקוביץ, ילידת קרקוב

כואבים

ומשתתפים

בצערן העמוק של

מרים, הבנות

והמשפחה

על פטירתו של

חנן עקביא ז"ל

על מותו

של חברנו

שמואל

(סאמק) מונד

ז"ל

אבלים

ומשתתפים

ובצער המשפחה

יחד עם

יעקב עליזה

והמשפחה

אבלים וכואבים

את מותה של

ד"ר שולמית

גרוס ז"ל

אלמנת נתן גרוס

ז"ל

אבלים על

פטירתו של

החבר יקר

טולו שנירר ז"ל

ומשתתפים בצער

ובכאב המשפחה

הנצחת יהודי ויליצ'קה

הרעיון להציב לוח זיכרון ליהודי ויליצ'קה והסביבה עלה לפני למעלה משנה, במאי 2011, כאשר ביקרתי את וייסלב זיזנובסקי, ויחד הלכנו לתחנת הרכבת המסחרית של ויליצ'קה, מקום ממנו נשלחו יהודי ויליצ'קה והסביבה למחנה ההשמדה בלז'ץ.

תוך כדי שיחה עלה נושא הצורך בהכנת לוח זיכרון למאורע איום זה. סברנו כי תחנת הרכבת עשויה להיות מקום ראוי ללוח זכרון, אם כי סביר שמעט מאוד אנשים יגיעו למקום מרוחק כל כך. ומאידך, חששנו שהצבת לוח זיכרון במקום מרכזי יותר עלולה להיתקל בהתנגדות של השלטונות המקומיים.

וייסלב הביא הצעה להקים את הלוח במקום מרכזי ליד מועדון יידי ויליצ'קה. ההצעה זכתה לתמיכה רבה וכך הועברה ההצעה לעיריית ויליצ'קה. לשמחתנו ראש העיר וסגניתו תמכו ברעיון למקם את הלוח בכיכר המרכזית של העיר, ולקחו על עצמם לארגן אזכרה לציון 70 שנה להשמדת יהדות העיר, טקס שבמרכזו הסרת הלוח מלוח הזיכרון.

הטקס התקיים ב-27 לאוגוסט 2012, בדיוק 70 שנה אחרי משלוח יהודי ויליצ'קה לבלז'ץ. בטקס שנערך בככר המרכזית בעיר דיברו ראש העיר וסגניתו, ראש הקהילה היהודית

פרופ' אורי שמואלי נושא דברים באזכרה ליהדות ויליצ'קה

בתקופת מלחמת העולם השנייה וגבי' אורשולה זיזנובסקה הציגה ספר חדש על תולדות יהדות ויליצ'קה משנת 1872 עד שנת 2012.

פרופ' אורי שמואלי

בכתבות בפולנית על האירועים וטקס הסרת הלוח וכן תמונות מהאירוע אפשר לקרוא ולצפות באתר www.zyznowski.pl

בקרוב מר תדאוש יעקובוביץ', וגם אני, כנציג הניצולים שעודם בחיים, נשאתי דברים.

בהסרת הלוח מעל לוח הזיכרון התכבדו ראש העיר, מר יעקובוביץ' ואנוכי. בהמשך נסעו כל המוזמנים לבית העלמין היהודי להדלקת נרות ותפילה. לצערי, לא היה במקום מנין, אולם תפילת "אל מלא רחמים" אינה מצריכה מנין. לסיום הוזמנו הנוכחים להרצאות על תולדות יהדות ויליצ'קה

השטאטל הגדול ביותר

למעלה מ-2 מיליון גולשים, מכל הארצות ויבשות, ביקרו בשלוש השנים האחרונות ב"שטאטל" הוירטואלי www.szetel.org.pl, שהוקם כפורטל אינטרנט להיסטוריה של יהודי פולין, והיה למסד הנתונים הגדול בעולם להיסטוריה של הקהילות היהודיות שהיו בפולין ערב השואה.

בפורטל מידע על 2,267 ערים ועיירות, למעלה מ-30 אלף עמודי מידע, 70 אלף תמונות, למעלה מ-900 קטעי וידאו ו-115 קטעי אודיו. מדי יום מבקרים באתר למעלה מ-4,500 איש, מהם כ-70% פולנים, והאחרים הם אמריקאים, בריטים, ישראלים ואחרים.

הפורטל תומך בשבע שפות: פולנית, אנגלית, גרמנית, עברית, רוסית, אוקראינית וליטאית וכולל בין היתר מפה אינטראקטיבית בה מסומנים מקומות הישוב היהודי.

מומלץ וחשוב לבקר באתר!

קבוצת איגרוף במכבי קרקוב

בין יתר ענפי הספורט במכבי פעלה

גב' רגינה פרנקל בתו של פרד אייכנר, מבקשת לברר מתי הוקמה קבוצת האיגרוף, מי היו חבריה, היכן ומול איזה קבוצות התחרו וכל מידע אחר שיש ברשותכם.

גם קבוצת אגרוף, כפי שאפשר לראות בתמונה שנמצאת בארכיון התמונות במוזיאון השואה בושינגטון.

התמונה, משנת 1937, נמסרה על ידי פרד (זייגפרד) אייכנר (בתמונה: ראשון

קוראים כותבים

ברצוני להביא לידיעת כל מי שמבקר בקרקוב כי חשוב לדעת כי ביקור במוזיאון שינדלר הינו חובה. וכמוכן יש להקדיש לביקור לפחות ארבע שעות. לא פחות. החוויה שעובר המבקר במוזיאון זה עמוקה ומיוחדת מאד גם למי שאין לו קשר אישי לקרקוב.

ד"ר דני קמפלר

זה לא מכבר חזרתי ממסע שורשים בפולין. למרות שאין למשפחתי קשר לקרקוב, למחנה ההשמדה פלאשוב ולגטו בעיר, הרביתי לסייר במקומות אלה, ואני מבקש להביא לידיעתכם את העובדות הבאות:

- ♦ אין כל שילוט לאנדרטה שבפלאשוב; לצורך איתורה נעזרנו בצעיר פולני אשר הפנה אותנו למחנה דרך גבעה המשקיפה על המחצבה. לאחר הליכה של למעלה מחצי שעה בנוף המשגע והצמחיה הגענו ממש במקרה למקום בו היה בית הקברות, שעל קיומו לא ידענו, ושעליו נבנה המחנה. שם מצאנו את המצבה היחידה שנותרה, המצבה של חיים יעקב אברהםאמער. התרגשנו מאד למצוא את בית הקברות, אך התאכזבתי שאין שום שילוט לאזור זה ואין שום אזכור בדרך כיצד להגיע למקום.
- ♦ בנוסף המקום ממש מוזנח ולא מכבד את מתיו הקבורים במקום.

אני מקווה כי הדברים יתוקנו בקרוב.

איתמר קונפי

לאחר שמונה שנות מחקר הוצאתי לאור את הספר "הסוהר מבלוק 11", סיפורו של ניצול אושוויץ, יעקב קוזלצ'יק. במהלך מחקרי גיליתי עדויות רבות על מעשיו, פגשתי אנשים שהכירוהו ואת פועלו באושוויץ, ואף ביקרתי בקרינקי, העיירה בה נולד. הספר מגולל את סיפור ההתחקות שלי אחר קורות חייו של קוזלצ'יק בפולין, קובה, ארה"ב, מחנה אושוויץ וכאן בארץ ואת סיפור התקופה.

הספר לא נועד למטרות רווח, והתמורה תועבר ל"קרן לרווחה לנפגעי שואה בישראל".

מחיר הספר 60 שקלים והמעוניינים יפנו אלי haskel1@bezeqint.net או בטל' 054-6652548. נא לציין את הכתובת למשלוח הספר.

אמיר השכל

הבנין שהיה בית הכנסת הגדול בירוסלב (התמונה מאתר Wirtualny Sztetl)

במלאת שבעים שנה לרצח 881 יהודי מאשנה-דולני והסביבה הוסב שמו של הכביש המוביל אל קבר האחים לשדרה לזכר קורבנות השואה. במקום הוצב גם שלט עליו נכתב "לזכר 881 קורבנות יהודים שנרצחו על ידי הנאצים".

לזכרם

בספטמבר התקיים בירוסלב טקס הסרת לוט מעל שלט לזכרם של היהודים שנרצחו ב-1939-1945. השלט הוצב על הבנין ברח' אופולסקה 12 ששימש בעבר כבית הכנסת. במהלך הטקס הושמע ההמנון שלנו, נישאה תפילה לזכר הנרצחים והתקיים מושב לימודי מיוחד על יהודי העיר. בית הכנסת הגדול נבנה בשנת 1811 ושרד

את תקופת המלחמה, אם כי לבנין נגרם נזק רב, ציורי הקיר והציוד כולו הושמד. בשנת 1990 נערך שיפוץ נרחב של המבנה ומשנת 1998 משמש המבנה את המכללה הגבוהה למידע. על פי החוק להשבת רכוש יהודי משנת 1997, הוחזר הבנין לבעלותה של הקהילה היהודית בקרקוב.

מוזיאון יהודי גליציה בקרקוב

במבנה אישית של הצלם היהודי-בריטי, **כריס שוורץ** ז"ל, ששם לו למטרה לתעד את מה שהיתה בעבר אחת מהקהילות היהודיות המפוארות ביותר בפולין, הביאה בסופו של דבר להקמתו של אחד מהמוזיאונים המעניינים ביותר בקרקוב - מוזיאון יהודי גליציה.

כריס שוורץ היה עיתונאי-צלם, שבמסגרת עבודתו שוטט כמעט בכל רחבי העולם. כאשר הגיע בפעם השניה לפולין, לאחר התמוטטות המשטר הקומוניסטי, החליט לעשות מעשה: כמי שמשפחת אביו הושמדה כולה בשואה, החליט שוורץ לתעד את שרידי התרבות היהודית של יהודי גליציה הפולנית. תחילה, ערך מסעות צילום בכפרים בסמוך לקרקוב, ועם הזמן הרחיב את גבולות התייעוד.

שוורץ צילם הכל: בתי כנסת נטושים, מבני מגורים הרוסים, בתי קברות מחוללים, מצבות ואנדרטאות מנותצות, ואף חורים של מזוזות שנעקרו ממקומן. לאחר שצבר יותר מ-1,000 צילומים, פגש שוורץ את האנתרופולוג הבריטי פרופ' יונתן וובר (המשמש עד היום כיו"ר הוועד המנהל של המוזיאון). הפגישה הולידה תחילה את הרעיון להוציא לאור ספר צילומים - ובסופו של דבר יצא לדרך פרויקט הקמת המוזיאון.

שוורץ צילם הכל: בתי כנסת נטושים, מבני מגורים הרוסים, בתי קברות מחוללים, מצבות ואנדרטאות מנותצות, ואף חורים של מזוזות שנעקרו ממקומן. לאחר שצבר יותר מ-1,000 צילומים, פגש שוורץ את האנתרופולוג הבריטי פרופ' יונתן וובר (המשמש עד היום כיו"ר הוועד המנהל של המוזיאון). הפגישה הולידה תחילה את הרעיון להוציא לאור ספר צילומים - ובסופו של דבר יצא לדרך פרויקט הקמת המוזיאון.

מוזיאון יהודי גליציה נוסד

מתוך: "פולניה - הפורטל לפולין"